

Afdeling Openbare Orde en Veiligheid
Sector Algemeen Bestuur
Bestuursdienst Amsterdam

**Beleidsprogramma
aanpak agressie
en geweld
Amsterdam 2000**

**Stand van zaken
Stadsdelen**

Stand van zaken stadsdelen
Beleidsprogramma agressie en geweld

Amsterdam, april 2001

Inhoudsopgave

	Samenvatting en aanbevelingen	3
1	Inleiding	6
1.1	Achtergrond	6
1.2	Onderzoeksvragen	6
2	Resultaten documentanalyse	8
3	Problemen: nu en verwacht	13
3.1	Agressie en geweld – definitiekwestie	13
3.2	Problemen per stadsdeel	15
3.3	Verbeteringen	17
4	Good practices	21
	Bijlagen	
Bijlage 1	Geraadpleegde documenten	25
Bijlage 2	Geïnterviewde personen	27

Samenvatting en aanbevelingen

Samenvatting

In opdracht van de sector Algemeen Bestuur Bestuursdienst Amsterdam heeft onderzoeks- en adviesbureau Van Dijk, Van Soomer en Partners een inventarisatie gehouden van de activiteiten van de Amsterdamse stadsdelen op het gebied van agressie en geweld. Met welke problemen hebben de stadsdelen momenteel te kampen? En tegen welke hindernissen lopen zij aan bij het ontwikkelen van een aanpak van deze problemen? Om deze vragen te kunnen beantwoorden zijn alle stadsdeelveiligheidsplannen geanalyseerd. Daarnaast zijn interviews gehouden met alle veiligheidscoördinatoren van de stadsdelen en een aantal van hun strategische partners zoals politie, Justitie in de Buurt (JiB), GVB en de NS.

Documentanalyse

In de overgrote meerderheid van de stadsdeelveiligheidsplannen wordt weinig aandacht besteed aan agressie en geweld. Vier van de veertien stadsdelen beschikken niet over een (recent) veiligheidsplan en drie anderen besteden geen aandacht aan agressie en geweld. De andere helft van de stadsdelen gaat wel expliciet in op agressie en geweld, maar vaak gebeurt dit op een oppervlakkige en daardoor tamelijk vrijblijvende wijze. Slechts twee stadsdelen sluiten letterlijk aan op het gemeentelijke Beleidsprogramma voor de aanpak van agressie en geweld.

Interviews

Het eerste wat opvalt is, dat er onder de veiligheidscoördinatoren momenteel geen overeenstemming bestaat over een heldere en eenduidige definitie van agressie en geweld. Sommige geïnterviewden hanteren een zeer brede definitie, waarbij bijvoorbeeld ook wildplassen en autocriminaliteit onder agressie en geweld kunnen worden geschaard. Enkele anderen hanteren een enge definitie waarin alleen ruimte is voor strafbare feiten van agressieve of gewelddadige aard. De grootste groep onder-vraagden bevindt zich ergens tussen deze twee uitersten.

De meeste stadsdelen hebben momenteel te kampen met problemen rond agressie en geweld. De vormen die het geweld aanneemt, verschillen sterk. In een relatief groot aantal stadsdelen zijn er problemen met agressieve en soms gewelddadige jongeren –vaak Marokkaanse jongens. Daarnaast heeft men in veel stadsdelen te maken met agressie tegen gezagsdragers,

zoals loketmedewerkers en toezichthouders. Een derde vorm van geweld die met enige regelmaat wordt genoemd, is huiselijk of relationeel geweld. Een enkeling noemde verder nog verkeersgeweld of illegaal wapenbezit. In de meeste stadsdelen wordt inmiddels in de vorm van projecten gewerkt aan een aanpak van deze problemen. De meeste projecten bevinden zich nog in het beginstadium, maar er konden al wel enkele *good practices* worden onderscheiden.

Op het gebied van agressie en geweld in de stadsdelen is er in feite geen beleid voor de lange termijn en ook een toekomstvisie ontbreekt. De meeste problemen worden op ad-hoc basis aangepakt en vaak vormen incidenten de aanleiding om echt iets te gaan doen. Projecten zijn sterk afhankelijk van betrokken individuen. Als die persoon van baan verandert, komen projecten niet zelden volledig tot stilstand, zonder dat daar volgens de betrokkenen een inhoudelijke reden voor was: 'Het is er gewoon nooit meer van gekomen'.

Aanbevelingen

In het algemeen geldt dat het goed zou zijn als de aanpak van agressie en geweld nog eens duidelijk op de agenda van de stadsdelen wordt geplaatst. Alle ondervraagden zijn van mening dat agressie en geweld met voorrang zouden moeten worden aangepakt, maar in de praktijk komt er toch weinig van. Omdat er al veel overlegstructuren bestaan die zich op verwante thema's richten, zal het waarschijnlijk niet nodig zijn allerlei nieuwe overlegvormen te starten.

Drie thema's dreigen enigszins tussen wal en schip te raken: verkeersgeweld, huiselijk geweld en geweld rond locaties van openbaar vervoer. Deze problemen worden wel genoemd door de veiligheidscoördinatoren van de stadsdelen, maar zij voelen zich –enkele uitzonderingen daargelaten– niet verantwoordelijk voor het ontwikkelen van een aanpak. Vaak wordt gewezen op de verantwoordelijkheid die andere partijen zoals de politie, de NS, het GVB of de meldpunten extreme overlast zouden hebben. Deze partijen wijzen op hun beurt echter op de beperkte reikwijdte van hun acties. Het zou daarom goed zijn als er duidelijkheid zou komen over de vraag wie de regie zou moeten voeren op deze terreinen en vervolgens hoe deze regierol exact moet worden ingevuld.

Voor het meer structureel maken van de aanpak, verdient het aanbeveling om periodiek te inventariseren hoe het in elk stadsdeel gesteld is met de bestrijding van agressie en geweld. Volgens een grote groep ondervraagden is hier een schone taak weggelegd voor de centrale stad. Daardoor zouden twee doelen dichterbij worden gebracht: ten eerste ontstaat hierdoor een duidelijk overzicht van alle lopende projecten en de succes- en faalfactoren. Hiermee kan de informatie-uitwisseling worden verbeterd en kunnen stadsdelen echt van elkaars ervaringen gaan leren. Ten tweede krijgt de centrale stad hierdoor de mogelijkheid eventueel tot stilstand gekomen projecten weer tot leven te wekken.

Tot slot viel op dat de samenwerking tussen verschillende 'partners in veiligheid' nog verder verbeterd zou kunnen worden. Alle ondervraagden zijn er van overtuigd dat het van het grootste belang is om op de hoogte te blijven van elkaars inspanningen, maar deze overtuiging leidt er niet altijd toe dat men ook daadwerkelijk tijd vrij maakt voor het uitwisselen van informatie. Ook hier viel op hoe groot de kans is dat goed lopend overleg tot stilstand komt, doordat een bepaalde deelnemer (de 'trekker') van baan verandert. Het verdient dan ook aanbeveling een meer structureel karakter te geven aan informatie-uitwisseling tussen met name stadsdelen, politie, justitie, NS, GVB en hulpverleningsinstanties. Problemen worden nog altijd sterk vanuit de eigen optiek benaderd, wat er helaas toe leidt dat bepaalde vormen van agressie en geweld blijven voortbestaan, zonder dat iemand de veroorzakers echt aanspreekt op hun gedrag.

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

De gemeente Amsterdam heeft in december 1999 een Beleidsprogramma gepresenteerd voor de aanpak van agressie en geweld. Dit programma zal van tijd tot tijd op basis van voortschrijdende inzichten en aan de hand van al of niet behaalde resultaten vernieuwd worden in de vorm van voortgangsrapportages. De Amsterdamse stadsdelen zijn vanaf het begin nauw betrokken bij het anti-agressiebeleid – een goede zaak aangezien de centrale stad voor de uitvoering van het Beleidsprogramma tot op grote hoogte afhankelijk is van andere partners, waaronder uiteraard de stadsdelen.

Het Beleidsprogramma is opgesteld door het ambtelijk Coördinatiepunt Agressie en Geweld van de sector Algemeen Bestuur Bestuursdienst Amsterdam. Dit coördinatiepunt wordt gevormd door vertegenwoordigers van de bestuursafdelingen Openbare Orde en Veiligheid (voorzitterschap), Communicatie, Kabinet Burgemeester, de Regiopolitie en het Arrondissementsparket Amsterdam. Het Coördinatiepunt overlegt gemiddeld eens per veertien dagen.

Werkzaamheden en producten van het Coördinatiepunt worden besproken in een breder verband: de gemeentelijke Werkgroep Aanpak Agressie en Geweld (WAAG). In deze werkgroep is de inbreng vanuit de stadsdelen gewaarborgd door enkele afgevaardigden uit de stadsdelen Noord en Geuzenveld-Slotermeer. Verder zijn in de WAAG vertegenwoordigers van gemeentelijke diensten en afdelingen, de stadsdelen, politie en justitie opgenomen. De samenstelling wordt aangepast wanneer nieuwe partners nodig zijn voor de ontwikkeling en uitvoering van het beleid.

1.2 Onderzoeksvragen

In de aanloop naar het Beleidsprogramma, heeft het gemeentebestuur in juni 1999 een discussienota Aanpak Agressie en Geweld Amsterdam uitgebracht. In een collectieve reactie op dat stuk wezen de stadsdelen er op dat er al veel aan preventie en bestrijding wordt gedaan en dat het daarom goed zou zijn als de ervaringen vanuit de stadsdelen worden meegenomen in de gemeentelijke plannen.

Er is besloten het onderzoeks- en adviesbureau Van Dijk, Van Soomeren en Partners een onderzoek uit te laten voeren om de ervaringen van de stadsdelen met agressie en geweld in kaart te brengen. Het gaat hierbij om de vraag in hoeverre de stadsdelen problemen ondervinden op het terrein van agressie en geweld. Welke vormen spelen in hun omgeving een rol? En aan welke vormen van agressie en geweld zou er volgens de stadsdelen voorrang moeten worden gegeven? Een andere vraag is tegen welke problemen de stadsdelen aanlopen in hun pogingen om agressie en geweld tegen te gaan. Wat werkt wel en wat niet?

Meer concreet dienen in dit onderzoek de volgende vragen te worden beantwoord:

- Tegen welke problemen rond agressie en geweld lopen de stadsdelen nu aan en welke verwachten zij in de toekomst?
- Welke inspanningen leveren de stadsdelen op het gebied van de bestrijding van agressie en geweld?
- Welke *good practices* kunnen hierbij worden onderscheiden?
- Hoe zien de stadsdelen de taak van de WAAG en de centrale stad? Wat verwachten zij van zowel de WAAG als de centrale stad?

Om deze vragen te kunnen beantwoorden zijn twee verschillende methoden van onderzoek ingezet: (a) een documentanalyse van beschikbare nota's van de stadsdelen over veiligheid en (b) een ronde van interviews met veiligheidscoördinatoren van de stadsdelen en met een aantal van hun partners.

2 Resultaten documentanalyse

In het kader van dit onderzoek hebben alle stadsdelen het verzoek gekregen hun stadsdeelveiligheidsplan of andere stukken die relevant konden zijn voor dit onderzoek, toe te zenden. Deze zijn geanalyseerd met als vraag of er expliciet aandacht wordt besteed aan agressie en geweld.

Twee stadsdelen konden geen veiligheidsplan inzenden omdat zij daar niet over beschikten (Osdorp en Oud-Zuid). Voor twee van de twaalf stadsdelen die wel een document hebben ingezonden, geldt dat het meest recente veiligheidsplan dateert van vóór het gemeentelijke Beleidsprogramma dat in december 1999 verscheen (Bos & Lommer en Noord). Voor deze twee stadsdelen geldt dat zij in hun veiligheidsplan niet konden aansluiten bij de gemeentelijke plannen op dit gebied, omdat die nog niet bekend waren. De andere ingezonden documenten zijn later verschenen en zouden dus aandacht kunnen besteden aan de plannen van de WAAG. Dit hebben zeven stadsdelen ook daadwerkelijk gedaan – met overigens grote verschillen in de mate van uitwerking en concreetheid. In het schema op de volgende pagina worden de resultaten van de documentenanalyse samengevat.

Schema 2.1 Resultaten documentenanalyse

Geen aandacht voor agressie en geweld				Agressie & geweld expliciet genoemd
	geen stadsdeel- veiligheidsplan	wel stadsdeel- veiligheidsplan, niet recent	recent plan, geen aandacht voor agressie & geweld	
Oud Zuid	X			
Osdorp	X			
Noord		X		
Bos en Lommer		X		
Oud West			X	
De Baarsjes			X	
Zuideramstel			X	
Geuzenveld/ Slotermeer				X
Westerpark				X
Zeeburg				X
Oost/Watergraafs- meer				X
Dienst Binnenstad				X
Zuidoost				X
Slotervaart/ Overtoomse Veld				X

Uit bovenstaand schema blijkt welke zeven stadsdelen in het stadsdeelveiligheidsplan aandacht hebben besteed aan agressie en geweld. Twee van hen deden dit op de meest uitgebreide manier: zij zochten in hun veiligheidsplan letterlijk aansluiting bij het gemeentelijke Beleidsprogramma over agressie en geweld. Dit zijn de stadsdelen Zeeburg en Oost/Watergraafsmeer. Zo meldt Zeeburg "op basis van de voorstellen uit de stedelijke nota Agressie en Geweld aansluiting te zullen zoeken bij activiteiten die uitvoerbaar zijn op stadsdeelniveau, bijvoorbeeld initiatieven ter voorkoming en bestrijding van zinloos geweld. Onder meer door voorlichting van de Stichting tegen zinloos geweld en het stedelijk – en landelijk platform tegen zinloos geweld." Er worden verder overigens geen concrete plannen of ervaringen genoemd.

Ook stadsdeel Oost/Watergraafsmeer gaat in op agressie en geweld aan de hand van het gemeentelijke Beleidsprogramma. Per actiepunt wordt vermeld in hoeverre dit relevant is voor de situatie in het stadsdeel en zo ja, wat de stand van zaken is.

Daaruit blijkt overigens dat het stadsdeel op slechts twee van de zeven punten activiteiten zal ontplooiën: Amsterdam Wapenvrij met speciale aandacht voor de scholen in het stadsdeel (actie 2) en het Meerjarenprogramma jeugd en veiligheid (actie 4). Op de andere punten zijn 'nog geen activiteiten ontplooid' en het ziet er volgens het stadsdeel niet naar uit dat dit in de nabije toekomst wel zal gaan gebeuren.

Vijf stadsdelen gaan weliswaar niet letterlijk in op het gemeentelijke Beleidsprogramma, maar vermelden activiteiten die binnen het programma passen. Dit zijn de stadsdelen Westerpark, Slotervaart/Overtoomse Veld, Geuzenveld/Slotermeer, Zuidoost en de Dienst Binnenstad.

Stadsdeel Westerpark heeft een protocol opgesteld voor het omgaan met agressie tegen ambtenaren van het stadsdeel. Als een situatie escaleert, treedt een procedure in werking die –tenzij er tussentijds een verbetering optreedt– beschrijft hoe er achtereenvolgens kan worden overwaarschuwd, een aanklacht bij de politie of een periode van 'non-communicatie'. Dit protocol valt onder actie 3 'Meerjarenprogramma bestrijding agressie en geweld tegen gemeentelijk personeel' uit het Beleidsprogramma.

Stadsdeel Slotervaart/Overtoomse Veld gaat in het Werkplan veiligheid 2000 in op het proefproject met cameratoezicht (actie 1) dat in het stadsdeel loopt, het project Veilig in School (actie 4) en de inzet van toezichthouders (actie 5). Ook wordt gemeld dat het stadsdeel samen met het GVB werkt aan het verbeteren van het toezicht in het openbaar vervoer (actie 6).

Stadsdeel Geuzenveld/Slotermeer besteedt in het *Jaarplan Veiligheid & Leefbaarheid 2001* enige aandacht aan relationeel geweld. Deze vorm van geweld wordt in het gemeentelijke Beleidsprogramma Agressie en Geweld genoemd als een mogelijke aanvulling op de negen actiepunten. De aandacht van dit stadsdeel voor relationeel geweld blijft echter beperkt tot het noemen van de aanpak die door de politie wordt toegepast (het GRIP-model). Verder komen agressie en geweld niet expliciet aan de orde.

In het *'Integrale Jaarplan Veiligheid'* van stadsdeel Zuidoost, wordt aandacht besteed aan het proefproject met cameratoezicht in het winkelgebied Kraaiennest (actie 1). Ook is er aandacht voor het grote aantal straatroven waarbij geweld een rol speelt. Wapenbezit en –handel worden genoemd als wijdverbreid probleem (actie 2). Jeugd krijgt prioriteit zowel in het beleid van het stadsdeel als dat van de politie (actie 4).

Hierbij wordt overigens geen expliciet verband gelegd tussen jeugd enerzijds en agressie en geweld anderzijds. Tot slot geeft de politie van wijkteam Remmerdenplein (één van de drie wijkteams in het stadsdeel) prioriteit aan de aanpak van relationeel geweld.

In de wijkveiligheidsplannen van de Dienst Binnenstad, tot slot, wordt op verschillende plekken aandacht besteed aan agressie en geweld. Zo wordt een verband gelegd tussen agressie en

geweld en de volgende zaken: drugs(handel), verkeer, uitgaanscentra en jongeren. De plannen rond uitgaanscentra en jongeren sluiten direct aan op actiepunten die in het gemeentelijke Beleidsprogramma zijn voorgesteld (resp. actie 7 en actie 4). Geweld en agressie in het verkeer wordt ook in het Beleidsprogramma genoemd, maar is (nog) geen actiepunt. Het verband dat door de Dienst Binnenstad wordt gelegd tussen een aanpak van enerzijds agressie en geweld en anderzijds drugs(handel), is een aanvulling van het stadsdeel op de onderwerpen die in het Beleidsprogramma worden behandeld.

Opvallend genoeg gaat geen van de stadsdelen in op de twee laatste actiepunten uit het Beleidsprogramma. Dit zijn de punten die te maken hebben met communicatie: aansluiten bij initiatieven uit de samenleving (actiepunt 8) en communicatiestrategie (actiepunt 9). Wellicht wachten de stadsdelen op dit terrein op andere bestuurlijke niveaus, zoals bijvoorbeeld een landelijke campagne tegen zinloos geweld.

Conclusie

Van de veertien Amsterdamse stadsdelen besteden er zeven in een veiligheidsplan aandacht aan agressie en geweld. Twee stadsdelen doen dit op de meest uitgebreide wijze: zij sluiten expliciet aan bij het gemeentelijke Beleidsprogramma aanpak agressie en geweld. Vijf andere stadsdelen maken melding van activiteiten die weliswaar niet expliciet worden genoemd in het Beleidsprogramma, maar wel binnen dit beleidskader passen. De wijze waarop activiteiten rond agressie en geweld worden omschreven is echter (in alle zeven stadsdelen) vrij algemeen van aard en daardoor redelijk vrijblijvend: in slechts zeer weinig gevallen worden concrete ervaringen beschreven.

De overige zeven stadsdelen besteden in hun stadsdeelveiligheidsplan helemaal geen aandacht aan agressie en geweld. Vier stadsdelen beschikken niet eens over een (recent) veiligheidsplan. De andere stadsdelen hebben wel een veiligheidsplan, maar gaan niet op agressie en geweld in. Al met al moet de aandacht die stadsdelen in hun veiligheidsplannen aan agressie en geweld besteden minimaal worden genoemd.

Een tegenwerping tegen deze wellicht wat scherp geformuleerde conclusie zou kunnen zijn, dat sommige stadsdelen activiteiten ontwikkelen die *indirect* kunnen bijdragen aan een afname van agressie en geweld. Zo zou verwacht kunnen worden dat bijvoorbeeld voorzieningen voor jongeren kunnen leiden tot een afname van geweld en agressie.

Het feit dat dergelijke bij-effecten niet bewust worden nagestreefd, betekent echter dat de kans groot is dat ze onopgemerkt zullen blijven – een bijzonder onwenselijke situatie voor het voeren van effectief beleid op welk terrein dan ook.

3 Problemen: nu en verwacht

De documentanalyse liet zien dat er in de veiligheidsplannen van de stadsdelen slechts bij uitzondering aandacht is voor agressie en geweld. Dit hoeft niet te betekenen dat er in de praktijk niets gebeurt: nota's en beleidsstukken kunnen immers achterlopen op de feiten. Anderzijds is het feit dat er iets op papier staat, geen garantie dat er ook werkelijk actie is ondernomen. Om deze redenen is besloten in dit onderzoek niet alleen een documentanalyse uit te voeren, maar ook mondelinge interviews te houden met de veiligheidscoördinatoren van de stadsdelen en tien van hun strategische partners. Deze 24 interviews staan centraal in de rest van dit rapport. Allereerst wordt echter stilgestaan bij de vraag wat precies wordt bedoeld met de termen agressie en geweld.

3.1 Agressie en geweld – definitiekwestie

Voor het ontwikkelen van een effectieve en efficiënte aanpak van agressie en geweld is het noodzakelijk tot een heldere en eenduidige probleemdefinitie te komen. Het gaat bij agressie en geweld immers om een bijzonder complexe problematiek die gemakkelijk aanleiding geeft tot misverstanden. Wanneer gesproken wordt van 'agressie', verwijst dit woord in veel gevallen naar verbale agressie. Als het om de geweldsproblematiek gaat moet er onderscheid worden gemaakt naar verschillende typen geweld: zo zijn er de bijna dagelijkse 'incivilities' van burgers onderling in het verkeer, in het openbaar vervoer of op andere plekken. Maar er is ook geweld tegen politie, toezichthouders, loketbedienden en controleurs – personen die 'het gezag' vertegenwoordigen. Uit onderzoek blijkt dat verbale agressie vele malen omvangrijker is dan lijfelijk geweld en nog weer vele malen omvangrijker dan lijfelijk geweld met letsel. Het is zeer wel mogelijk dat een aparte aanpak zal moeten worden ontwikkeld voor verschillende typen geweld, waarbij ook nog eens lokale verschillen in ogenschouw zullen moeten worden genomen.

Het is dan ook relevant te weten waar de veiligheidscoördinatoren van de stadsdelen aan denken bij de woorden agressie en geweld. Het grootste deel van de ondervraagden hanteert een tamelijk ruime definitie, zodat zelfs wildplassen en autocriminaliteit onder agressie en geweld kunnen worden gerangschikt. Dit komt doordat velen de gevoelens van het slachtoffer centraal stellen: 'Als een bewoner zegt: dit is agressief, dan moet ik dat

geloven', volgens een veiligheidscoördinator. Een ander gaf een iets formelere omschrijving: 'Agressie is een ander manipuleren door je zodanig op te stellen dat hij of zij uit angst iets voor je doet. Geweld is er ook echt naar handelen'. Tegelijkertijd met dergelijke brede opvattingen van agressie en geweld, geven enkele ondervraagden overigens aan dat er wel een bepaalde grens moet zijn overschreden voordat gesproken kan worden van agressie of geweld. 'Het moet wel een indruk hebben achtergelaten', volgens een veiligheidscoördinator.

Een relatief klein aantal ondervraagden hanteert een engere definitie. Zij hechten aan een strak onderscheid tussen verbale agressie en andere vormen van agressie of geweld: 'Schelden doet geen pijn'. Deze ondervraagden zijn van mening dat de aanpak van agressie en geweld zich tot de laatste soort zou moeten beperken. 'Voor sommige buurtbewoners zijn alle jongeren die op een scooter rijden agressief', aldus een ondervraagde. Een ander zegt dat het bij de bestrijding van agressie en geweld alleen zou moeten gaan om 'de meer ingrijpende vormen'. Overigens blijft de vraag daarbij dan natuurlijk wel wie bepaalt in hoeverre een bepaald voorval ingrijpend is.

Bij de vraag hoe agressie en geweld zich tot elkaar verhouden, blijken de meeste ondervraagden van mening dat deze twee zaken direct in elkaars verlengde liggen. 'Het een leidt tot het ander' en 'van kwaad komt erger'. Er zijn echter ook ondervraagden die van mening zijn dat de aanpak van agressie een andere moet zijn dan die van geweld. Deze laatste groep denkt dat geweld door een kleine groep (de harde kern) wordt gepleegd, terwijl agressief gedrag door bijna iedereen vertoond kan worden. 'Sommige jongeren worden inderdaad agressief, maar dat is niet zo verbazingwekkend als je ziet hoe ze door sommige buurtbewoners worden bejegend', in de woorden van een van de veiligheidscoördinatoren.

Kortom: er blijken nogal wat verschillende opvattingen te bestaan over agressie en geweld. Sommigen denken bij agressie en geweld ook aan vormen van overlast, zodat ook autocriminaliteit of wildplassen als agressief gedrag kunnen worden gekenmerkt. Anderen hanteren een meer beperkte definitie waarin alleen plaats is voor strafbare feiten. Om tot een gecoördineerde aanpak van agressie en geweld te kunnen komen, verdient het aanbeveling te streven naar meer duidelijkheid omtrent de exacte definitie van het probleem.

3.2 Problemen per stadsdeel

In de interviews met de stadsdelen is aan iedereen de vraag gesteld welke problemen er op dit moment rond agressie en geweld spelen. Er zij overigens op gewezen dat iedereen hierbij de eigen definitie van agressie en geweld hanteerde en hierboven kwam naar voren dat er wat dat betreft opvallende verschillen bestaan. Onderstaande lijst geeft dus ook een aardig beeld van de zaken die volgens de ondervraagden onder agressie en geweld geschaard kunnen worden.

Tabel 3.1 Agressie en geweld per stadsdeel

Binnenstad	• geweldsincidenten • wildplassen
De Baarsjes	• geweld tegen snackbarhouders en soms voorbijgangers • tegen gemeentelijk personeel • <i>toekomst:</i> • toename geweld tegen gemeentelijk personeel
Bos en Lommer	• agressieve jongeren op straat • agressie en geweld in huiselijke kring • geweld tegen gemeentelijk personeel
Geuzenveld / Sloterveer	• jongeren (harde kern) ramen ingooien, berovingen, mensen wegpesten
Noord	• incidenteel geweld op straat • in huiselijke sfeer • <i>toekomst:</i> • toename huiselijk geweld
Oost / Watergraafsmeer	• drugsoverlast • jeugdoverlast (verbale agressie)
Osdorp	• jongeren (lokaal gesitueerd): vernielingen, grof schelden, intimidatie, bedreiging, brutale diefstal, overvallen, mishandeling • <i>toekomst:</i> • wellicht agressieve reactie van bewoners op huidige problemen
Oud-West	• jongeren vallen mensen lastig, 'grote bek', aanrandingen
Oud-Zuid	• geen structurele problemen, wel incidenten: alcoholgebruik leidt soms tot 'klappen' • <i>toekomst:</i> • harde kern Marokkaanse jongeren
Slotervaart/Overtoomse Veld	• jongeren: berovingen, weggagen 'vreemden' zoals cameraploegen • autoinbraken (dit wordt door bewoners beschouwd als agressie)

Westerpark	• moord op buurtbewoner in verkeer • illegaal wapenbezit • zedenmisdrijf door minderjarigen • <i>toekomst:</i> • Marokkaanse jongeren • huiselijk geweld
Zeeburg	• geen grote problemen • wel overlast jongeren bij station Muiderpoort: vernielingen, onheuse bejegeningen, spugen.
Zuideramstel	• assie tegen gemeentelijk personeelgre • schooljeugd zorgt voor overlast en agressie • <i>toekomst:</i> • Marokkaanse jongeren in zwembad
Zuidoost	• dodelijke schietpartijen • berovingen/straatroof met geweld • <i>toekomst:</i> • misdrijven tegen openbare orde

Opvallend is het grote aantal stadsdelen dat op dit moment kampt met problemen rond agressieve en soms gewelddadige jongeren. In een aanzienlijk aantal gevallen gaat het hierbij ook specifiek om Marokkaanse jongens. Een andere categorie die regelmatig voorkomt, is geweld tegen vertegenwoordigers van het gezag. Dit kunnen loketmedewerkers van de stadsdelen zijn, maar bijvoorbeeld ook reinigingspersoneel of toezichthouders. In een iets kleiner aantal stadsdelen wordt huiselijk geweld genoemd als een probleem dat vaak voorkomt.

Ook is gevraagd welke problemen men in de toekomst verwacht. Opvallend genoeg is dat lijstje bijna exact hetzelfde als het huidige lijstje: geweld tegen gemeentelijk personeel en toezichthouders, huiselijk geweld en agressie en geweld door Marokkaanse jongeren. Een opvallende reactie kwam uit Osdorp: de veiligheidscoördinator van dat stadsdeel kon zich voorstellen dat bij uitblijven van een effectieve reactie op de huidige problemen, de buurtbewoners zelf wel eens agressief of gewelddadig zouden kunnen worden.

Vergeten problemen?

Het mag op zijn minst opvallend worden genoemd dat bepaalde problemen slechts weinig worden genoemd door de stadsdelen. Het is de vraag of die problemen er niet zijn, of dat het problemen zijn waar men zich niet verantwoordelijk voor voelt. Al met al lijkt het erop dat deze vormen van agressie en geweld een beetje tussen wal en schip dreigen te raken.

- Verkeersgeweld – In het verkeer blijken agressie en geweld bijzonder vaak voor te komen¹, maar in de meeste stadsdelen wordt aan dit aspect van agressie en geweld feitelijk weinig gedaan. De meest voorkomende houding van de stadsdelen is dat dit een probleem is voor de politie. De politie zelf is echter van mening dat er op dit terrein veel te weinig gebeurt en dat het openbaar bestuur (op landelijk niveau) hier een verantwoordelijkheid in heeft.
- Huiselijk/relatieel geweld – Op enkele uitzonderingen na, zijn de stadsdelen niet actief bezig met de bestrijding van huiselijk geweld. Velen zijn op de hoogte van het feit dat de politie Amsterdam-Amstelland 'relatieel geweld' tot prioriteit heeft benoemd, maar uit onderzoek is bekend dat het bij huiselijk geweld slechts in 12% van de gevallen tot een melding bij de politie komt². Wat dat betreft is de politie dus wel een belangrijke vindplaats, maar zeker niet de enige. Het meeste huiselijke geweld blijft ook buiten het officiële zicht van de politie. Volgens sommige veiligheidscoördinatoren komen er regelmatig voorvallen van huiselijk geweld binnen bij de meldpunten extreme overlast van de stadsdelen. Volgens deze meldpunten zelf zijn dat echter uitzonderingen: alleen als bijvoorbeeld de burens overlast ondervinden van huiselijk geweld, komt er soms een melding binnen. Gegeven de omvang van dit probleem, mag de huidige houding van de meeste stadsdelen ronduit afwachtend worden genoemd.
- Openbaar vervoerlocaties – De meeste stadsdelen beschouwen de veiligheid op en rond stations vooral als een zaak van het GVB, de NS en de politie. Deze partijen wijzen op hun beurt juist op de beperkte reikwijdte van hun acties. Als een situatie uit de hand loopt, worden er vaak extra controleurs of toezichthouders ingezet, maar dit leidt niet tot structurele oplossingen. De drie genoemde partijen verwachten dan ook meer van het bestuur.

3.3 Verbeteringen

Het blijkt voor de ondervraagden niet al te moeilijk te zijn om aan te geven wat er moet gebeuren om de aanpak van agressie en geweld te verbeteren. De meesten kunnen vrij precies aan-

Noot 1 *Beleidsprogramma aanpak agressie en geweld, Amsterdam 2000*, Afdeling Openbare Orde en Veiligheid, Sector Algemeen Bestuur, Bestuursdienst Amsterdam (pag. 40).

Noot 2 *Huiselijk geweld; aard, omvang en hulpverlening*, Ministerie van Justitie, 1997.

geven waarom de aanpak van agressie en geweld in het ene geval wel lukt en in het andere geval niet.

Het grootste probleem bij de aanpak van agressie en geweld, is het gebrek aan lange adem en dit probleem steekt op verschillende manieren de kop op. Ten eerste het door velen geconstateerde verschijnsel dat het beleid momenteel te zeer afhangt van de enkeling die zich betrokken voelt bij een bepaald probleem. Als die persoon van baan verandert, is dat vaak funest voor de continuïteit: de deskundigheid, maar vooral ook de betrokkenheid verdwijnt plotseling. Vaak ook leidt dit tot het einde van samenwerkingsverbanden of overlegvormen. Op deze manier kan ingezet beleid tot stilstand komen, hoewel daar volgens geen van de betrokken partijen een inhoudelijke aanleiding voor was: 'het is er gewoon niet meer van gekomen'.

Ten tweede ontbreekt het aan een visie voor de lange termijn. Hierboven werd al geconstateerd dat de meeste stadsdelen – enkele uitzonderingen daargelaten – zelfs op papier niet verder gaan dan de constatering dat het goed zou zijn iets aan problemen rond agressie en geweld te doen. Enigszins gechargeerd zou gesteld kunnen worden dat stadsdelen die wel iets willen doen aan agressie en geweld, zich nog voornamelijk bezighouden met het inventariseren van de problemen en het bedenken van projecten. De uitvoering, evaluatie en bijsturing van reeds lopende projecten valt niet zelden in het water.

Gevraagd naar de effecten van het beleid, bleek het in de meerderheid van de stadsdelen 'nog te vroeg om conclusies te trekken', omdat projecten net van start waren gegaan of nog moesten beginnen. Gezien het feit dat agressie en geweld al enige tijd op de agenda staan en gezien het feit dat van lopende projecten op aanverwante terreinen (zoals in het kader van integraal jeugdbeleid) ook effect mag worden verwacht, wekt dit enige verbazing. Het lijkt wel alsof men is blijven steken in de fase waarin problemen geïnventariseren.

Ten derde kan de samenwerking tussen partijen vaak beter: alle ondervraagden zijn ervan overtuigd dat het van het grootste belang is om op de hoogte te blijven van elkaars inspanningen. Toch leidt deze overtuiging er niet altijd toe dat men ook daadwerkelijk tijd vrij maakt voor het uitwisselen van informatie. Ook hier valt op hoe groot de kans is dat goed lopend overleg tot stilstand komt, doordat een bepaalde deelnemer (de 'trekker') van baan verandert.

Een veelgehoorde opmerking die te maken heeft met het aantal overlegvormen is, dat het voor de aanpak van agressie en geweld niet altijd nodig zal zijn nieuwe overlegvormen op te richten. Een betere optie zou zijn om aansluiting te zoeken bij reeds bestaande 'clubjes'. Er wordt immers al van alles rond bijvoorbeeld jeugd gedaan: velen stellen voor om agressie en geweld op de agenda te plaatsen van dit soort overlegstructuren. Er zij overigens op gewezen dat dit met nadruk niet betekent, dat men agressie en geweld als niets nieuws onder zon beschouwt. Vrijwel alle ondervraagden vinden het uitermate wenselijk dat er apart beleid wordt ontwikkeld voor de aanpak van agressie en geweld.

Conclusie

Het zou te ver voeren om in het kader van dit onderzoek precies aan te willen geven hoe het gemeentelijke beleid voor de aanpak van agressie en geweld er uit zou moeten zien, maar op basis van de interviews kunnen wel enkele aanbevelingen worden gedaan. Het grootste probleem bij de bestrijding van agressie en geweld is het feit dat de huidige aanpak een korte termijn karakter heeft. De oplossing hiervoor is eenvoudig: maak de aanpak structureel. Dat is echter eenvoudiger gezegd, dan gedaan.

Velen zien een taak weggelegd voor de centrale stad bij het meer structureel maken van de aanpak. De centrale stad moet volgens hen initiëren, stimuleren, kennisuitwisseling bevorderen en (financiële) faciliteren. De taak van de centrale stad is te omschrijven als die van waakhond. Ook is het wenselijk dat de centrale stad een grotere rol gaat spelen bij de evaluatie van gevoerd beleid. Wat is er afgesproken met wie en hoe staat het er nu mee? Wat waren de doelstellingen van het beleid en in hoeverre zijn die gehaald?

Een goede eerste stap wordt gevormd door het uitbrengen van de eerste voortgangsrapportage over het gemeentelijke Beleidsprogramma aanpak agressie en geweld. Er bestaat bij de stadsdelen grote behoefte aan een overzicht van de ervaringen en *good practices* tot nu toe: een praktijkgerichte benadering heeft daarbij sterk de voorkeur. Volgens enkele ondervraagden zou het wenselijk zijn als de centrale stad periodiek zou inventariseren (bijv. jaarlijks) hoe het in elk stadsdeel ervoor staat op het terrein van agressie en geweld. Dit mes snijdt aan twee kanten: enerzijds kan de centrale stad hierdoor indien nodig stilgevallen projecten of samenwerkingsverbanden weer tot leven proberen te wekken. Anderzijds krijgt de centrale stad hierdoor een goed overzicht van de positieve, maar vooral ook de negatieve erva-

ringen van de stadsdelen. Die ervaringen kunnen dan vervolgens weer worden gedeeld met de andere stadsdelen. Dit is een wens van veel veiligheidscoördinatoren: informatieuitwisseling tussen de stadsdelen vindt momenteel eigenlijk alleen maar op ad-hoc basis plaats, waardoor relevante ervaringen in andere stadsdelen soms onopgemerkt blijven.

4 Good practices

Tot slot van dit rapport, wordt in dit hoofdstuk een overzicht gegeven van zaken die volgens de ondervraagden als *good practice* kunnen worden omschreven. De lijst is ingedeeld in een aantal categorieën. Per punt wordt kort aangegeven wat elke *good practice* inhoudt. Lezers die meer informatie willen hebben over een bepaald project, kunnen contact opnemen met het betreffende stadsdeel; achter elke *good practice* wordt tussen haakjes aangegeven door wie het betreffende punt is ingebracht. In de bijlage is een lijst met de namen van alle geïnterviewden opgenomen.

Jongeren – concrete projecten

- Jeugd terug op straat (JOS): een bus met activiteiten voor kinderen/jongeren zorgt dat kinderen weer op straat gaan spelen. Wordt uitgevoerd door Stichting Welzijn (stadsdeel, Binnenstad).
- Jongeren Service Team (JST): jongeren die buiten de boot dreigden te vallen zijn nu ordehandhavers in het zwembad (stadsdeel, Geuzenveld/Slotermeer).
- Rivierenteam: Marokkaanse jongeren worden ingezet bij de bewaking van het De Mirandabad (stadsdeel, Zuideramstel).
- Voor scholen is een video gemaakt met jongeren als acteurs; film wordt vertoond op school met de wijkagent erbij. Volgens school en politie zijn de ervaringen positief (stadsdeel, Zuideramstel).
- Koppelen van agent aan school/wijk met handhavers om werkelijk iets te kunnen doen (stadsdeel, Zuideramstel).
- Marokkaanse buurtvaders (stadsdeel, Zuideramstel).

Jongeren – organisatorisch

- Brandhaardenaanpak via een tweesporenbeleid: (a) de harde kern jongeren worden stevig aangepakt, (b) daarnaast wordt de fysieke omgeving aangepast bijv. met cameratoezicht (stadsdeel, Slotervaart/Overtoomse Veld).
- Samenhangende aanpak: (a) politie zet een vaste groep mensen (Mistralteam) in om 'echte' criminelen onder de jongeren aan te pakken, stadsdeel en politie werken samen aan (b) jongerenactiviteiten en (c) een buurtservicepunt met toezichthouders, (d) stadsdeel en andere instanties werken aan trajectbegeleiding voor opleiding en werk (stadsdeel, Osdorp).

- Leer ze kennen. Je moet de voornaam en de bijnaam van de jongeren weten; dan gaan ze normaal met je om. Risico: als je van baan verandert, zal je opvolger weer helemaal opnieuw moeten beginnen (politie, Zuidoost).
- Haal de jeugd uit de anonimiteit. Bouw contact met ze op; dan leren ze je kennen en jij leert ze kennen. Hierdoor kan je het imagoprobleem van de politie oplossen (politie, De Baarsjes).

Overige projecten

- Vangnet en Advies: GG&GD probeert samen met anderen (waaronder politie) psychiatrische patiënten of verslaafden die overlast veroorzaken te begeleiden naar reguliere zorg. Als dit niet lukt, wordt een 'vangnet' rondom de cliënt gecreëerd om ernstige escalatie te voorkomen (politie, Bos en Lommer).
- Uitsterfbeleid coffeeshops bij Wibautstraat; politie en toezichthouders spreken mensen op straat aan op hun gedrag. Sociale controle is als het ware van buitenaf in de wijk geplant. Drugsoverlast werd duidelijk minder (stadsdeel, Oost/Watergraafsmeer).
- Plaskruizen blijken heel goed te werken tegen het wildplassen, waar bewoners veel overlast van ondervonden (stadsdeel, Binnenstad).

Organisatorisch - doe het snel en hou het klein

- Snel resultaat of uitvoering werkt altijd goed: boter bij de vis (Binnenstad).
- In het algemeen geldt voor elke doelgroep: denk logisch na, wacht niet te lang, treed direct op. Dan blijkt het probleem vaak klein te zijn (stadsdeel, Geuzenveld/Slotermeer).
- Kleinschaligheid, pragmatisch werken. Bestuur moet een initiërende rol hebben. Sluiten van convenanten: analyseer een probleem, maak afspraken over de aanpak en leg het vast. Na een jaar laten evalueren door onafhankelijk bureau (Justitie in de Buurt, Oud Zuid).
- Contact houden met slachtoffers is heel belangrijk. Hou ze op de hoogte van hun zaak (stadsdeel, Westerpark).

Organisatorisch - samenwerking

- Zoek de samenwerking op en probeer altijd een pakket aan maatregelen te combineren (stadsdeel, De Baarsjes).
- Samenwerking leidt altijd tot een oplossing (meldpunt extreme overlast, Oost/Watergraafsmeer).

Organisatorisch - algemeen

- Opstellen van wijkveiligheidsplannen in samenspraak met bewoners en andere instanties werkt heel goed (stadsdeel, Noord).
- De organisatie van het stadsdeel kan worden ingericht in clusters zoals: 'leefbaarheid & wonen'. Zo'n cluster moet de afdelingen overstijgen. Problemen in de buurt die opkomen (bijv. agressie en geweld) worden als uitgangspunt genomen en worden behandeld in de clusters. Twee keer per jaar wordt er in de buurt een schouw gehouden met politie, ondernemers en bewoners (stadsdeel, Oud-West).
- Stel mensen aan die jarenlang dit werk kunnen blijven doen. De truuk is om contacten warm te houden en de overlastgevenden persoonlijk te leren kennen (politie, Zuideramstel).
- Buurtgericht werken: bestuur, politie en justitie moeten op een lager niveau gaan werken. Wijksteunpunten met maatschappelijk werk, sociale dienst naar de wijken toe (stadsdeel, Zuidoost).

Ten tijde van de interviews voor dit onderzoek (maart 2001) waren er sinds kort in bepaalde stadsdelen veelbelovende projecten aan de gang. Voor deze projecten is het echter nog te vroeg om er het predicaat *good practice* aan toe te kennen. Misschien dat dit bij het uitbrengen van een eventuele volgende versie van dit document wel het geval zal zijn.

Bijlagen

Bijlage 1 Geraadpleegde documenten

Algemeen

- *Beleidsprogramma aanpak agressie en geweld, Amsterdam 2000*, Afdeling Openbare Orde en Veiligheid, Sector Algemeen Bestuur, Bestuursdienst Amsterdam (december 1999).

De Baarsjes

- *Jaarplan Veiligheid 2000* (augustus 2000).
- *Wijkveiligheidsplan Orteliusbuilt, analyse, prioriteiten en een beschrijving van projecten en maatregelen* (november 2000).
- *Wijkveiligheidsplan Chassébuurt, analyse, prioriteiten en een beschrijving van projecten en maatregelen* (november 2000).

Binnenstad

- *Wijkveiligheidsplannen voor de binnenstad* (oktober 1999).
- Overzicht actiepunten per wijk voor 2000.

Bos en Lommer

- *Jaarplan Veiligheid 1999-2000*.

Geuzenveld/Slotermeer

- *Jaarplan Veiligheid en Leefbaarheid 2000, stadsdeel Geuzenveld/Slotermeer*, coproductie van stadsdeel, politie en justitie.
- *Integraal Jaarplan Leefbaarheid en Veiligheid 2001*, Wijkteam L. Van Deijsselstraat, stadsdeel Geuzenveld/Slotermeer, (concept).

Noord

- *Op de bres voor de Banne, Wijkveiligheidsplan – samenwerken aan veiligheid*, Projectbureau Grote Stedenbeleid & Afdeling Juridische en Bestuurlijke Zaken, mei 1999.
- *Wijkveiligheidsplan Nieuwendam Noord, wijkveiligheidsplan*, Projectbureau Grote Stedenbeleid, Sector Bestuurszaken & Afdeling Juridische en Bestuurlijke Zaken, juli 1997.
- *Tussentijds evaluatierapport Wijkveiligheidsplan Nieuwendam Noord*, Projectbureau Grote Stedenbeleid, Sector Bestuurszaken & Afdeling Juridische en Bestuurlijke Zaken, juni 1998.

Oost/Watergraafsmeer

- *Veiligheid bij de tijd; stadsdeelveiligheidsplan stadsdeel Oost/Watergraafsmeer*, Sector Algemene Zaken, afdeling Bestuurszaken, Openbare Orde & Veiligheid (december 2000).

- *Stadsdeeljournaal februari 2001 themanummer Veiligheid*, een uitgave van stadsdeel Oost/Watergraafsmeer.

Oud-West

- *Stand van zaken: Sociaal Wijkbeheer*, Sector Stadsdeelwerken, Afdeling Wijkbeheer (juli 2000).

Slotervaart / Overtoomse Veld

- *Werkplan veiligheid 2000*, Dagelijks bestuur Slotervaart / Overtoomse Veld, februari 2000.

Westerpark

- Protocol inzake de omgang van de stadsdeelorganisatie met agressieve burgers (september 1999).

Zeeburg

- *Jaarplan veiligheid en buurtbeheer*, Zeeburg 2000.

ZuiderAmstel

- *Veiligheidsplan ZuiderAmstel 2000*, augustus 2000.
- *Jaarplan 2000 wijkteam Rivierenbuurt*.
- *Jaarplan 2000 wijkteam Van Leijenberghlaan*.
- *Leefbaarheidsmonitor ZuiderAmstel 1999*, april 2000

Zuidoost

- *Verder met veiligheid in Zuidoost; Beleidsontwikkeling integraal jaarplan veiligheid 2001-2002*, Stadsdeel Amsterdam-Zuidoost, Politie district 7, Arrondissementsparket (februari 2001, concept).

Bijlage 2 Geïnterviewde personen

Veiligheidscoördinatoren stadsdelen

- Mevrouw Janny van Beeren – Gebiedscoördinator, stadsdeel Zeeburg.
- De heer André de Boer – Coördinator Openbare Orde en Veiligheid, stadsdeel Noord.
- Mevrouw Linda Bouw – Coördinator Openbare Orde en Veiligheid, stadsdeel Oost/Watergraafsmeer.
- Mevrouw Monique Brok – Beleidsmedewerker welzijn/veiligheid, stadsdeel De Baarsjes.
- De heer Kees Fock – Coördinator veiligheidsbeleid, sector Algemene Zaken, stadsdeel Osdorp.
- Mevrouw Emma Gossink – Wijkcoördinator Rivierenbuurt, stadsdeel Zuideramstel.
- Mevrouw Sandra van der Horst – Beleidsmedewerker Welzijn, stadsdeel Slotervaart / Overtoomse Veld.
- De heer Wilfred Kleisterlee – Sectorhoofd Algemene Zaken en Personeel, stadsdeel Westerpark.
- De heer Ton A.P. Koppens – Beleidsmedewerker welzijn/veiligheid, stadsdeel De Baarsjes.
- Mevrouw Mirjam Nijpels – Veiligheidscoördinator, stadsdeel Bos en Lommer.
- Mevrouw Anita Schothans - Adviseur Openbare Orde en Veiligheid, stadsdeel Oud-West.
- Mevrouw Lysbeth Sloot – Veiligheidscoördinator, stadsdeel Geuzenveld/Slotermeer.
- De heer Peter B.A. Swart – Projectleider Veiligheid, stadsdeel Oud-Zuid.
- De heer Roy E. Tolud – Beleidscoördinator Openbare Orde en Veiligheid, stadsdeel Zuidoost.
- Mevrouw Annet de Waart – Coördinator Veiligheid, Binnenstad.

Anderen

- De heer Mario Hegger – Buurtregisseur Vogelbuurt (stadsdeel Noord), politie.
- Mevrouw Didi van Hekken - Meldpunt extreme overlast, stadsdeel Oost/Watergraafsmeer.
- Mevrouw Wil Kramp – Jeugdcoördinator, stadsdeel Geuzenveld/Slotermeer.
- De heer Frans van der Kroon – Buurtregisseur Ganzenhoef (stadsdeel Zuidoost), politie.

- De heer Paul T.M. Leenen – Buurtregisseur Mercatorpleinbuurt (stadsdeel De Baarsjes), politie.
- De heer Ad Nederveen – Buurtregisseur Landlust (stadsdeel Bos & Lommer), politie.
- De heer Reinier Oldenburg – Professional Extreme Overlast Rivierenbuurt (stadsdeel Zuideramstel), politie.
- Mevrouw Eveline Tabink – Adviseur sociale veiligheid, NS Stations – regio Randstad Noord.
- Mevrouw Bettine C.T.J. Zeldenthuis – Beleidsmedewerker Service en Veiligheid, Gemeentevervoerbedrijf (GVB) Amsterdam.
- Mevrouw Christien Weiss – Beleidsmedewerker Justitie in de Buurt (JiB), Oud Zuid.